

СУТЬ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

З'ясовано суть і роль теоретико-методологічних засад розрахунків з бюджетом з податку з доходів фізичних осіб під час розрахункового прогнозування податкового потенціалу, а також необхідність особливого значення оцінки й прогнозування можливостей країни і її регіонів, зокрема з формування дохідної частини бюджетів всіх рівнів унаслідок вдосконалення розрахунків податку з доходів фізичних осіб на підставі реформування податкової системи шляхом прийняття Податкового кодексу України.

Ключові слова: податковий потенціал, прогнозування, оподаткування доходів, податки.

Постановка проблеми Перебудова системи економічних відносин на сучасному етапі розвитку економіки в Україні закономірно збуджує інтерес до питань стратегічного планування економічного розвитку, прогнозування можливого ефекту від здійснюваних заходів щодо залучення фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення структурної перебудови економіки та сталого економічного зростання, що і є невід'ємною часткою формування податкового потенціалу зокрема формування та розвитку податкової системи держави. Перехід України на ринкові умови господарювання за діючої податкової системи з кожним роком посилює розшарування населення за рівнем доходів. Саме тому українські науковці акцентують увагу на перекосах у вітчизняній системі оподаткування та необхідності посилення регулятивної функції податків. Так, Ю. Архангельський, О. Радзівський та А. Алексєєв зазначають: "Наведені дані свідчать не тільки про диференціацію доходів, але й про залежність частки податків від рівня доходів: чим багатший громадянин України, тим менший відносний податок він сплачує. Цим самим підтверджується теза К. Маркса – "багаті стають багатшими, а бідні – біднішими". Їхнє бачення поділяє Л. Демиденко: "Водночас на сьогодні лишається актуальним питання удосконалення оподаткування доходів громадян в Україні в напрямі забезпечення принципу соціальної справедливості з огляду на велике розшарування суспільства, де 90 % населення мають низькі доходи і 10 % надвисокі" [3, с. 148].

Отже, податковий потенціал характеризується економічною структурою та забезпеченням його оподатковуваними ресурсами, визначеними базами оподаткування. Вихідною складовою податкового планування та визначення податкового потенціалу повинне бути визначення бази оподаткування, яка є кількісною, фізичною характеристикою об'єкта оподаткування та визначається для кожного виду податків. Статтею 6 Закону України "Про систему оподаткування" від 25.06.92 р. визначається сутність об'єкта оподаткування: "Об'єктом оподаткування є доходи (прибуток), додана вартість продукції (робіт, послуг), вартість продукції (робіт, послуг), зокрема митна, та її натуральні показники, спеціально використані природні ресурси, майно юридичних і фізичних осіб, інші об'єкти, визначені законами України про оподаткування".

Тому розрахунок податкової бази повинен визначатися в регіональному розрізі з урахуванням галузевої структури за кожним видом податків. При цьому податкове планування має ґрунтуватися на результатах аналізу виконання податкових зобов'язань, а також моніторингу та прогнозу макроекономічної ситуації в регіонах.

Перерозподіл доходів населення через податкову систему можна забезпечити шляхом запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів. Виходячи з актуальності зазначеної проблеми, необхідно визначити шляхи вдосконалення стягування податків з громадян (податку з доходів фізичних осіб) в напрямі посилення їх регулятивної функції – передання частини доходів від багатших верств населення до бідніших [4, с. 268].

Податок з доходів фізичних осіб займає особливе місце в системі оподаткування і на сьогодні становить обов'язковий нецільовий платіж фізичної особи до бюджету з метою фінансування його видатків. Доходом фізичної особи з метою оподаткування є сукупний дохід, скоригований на суму податкових вилучень та зменшений на суму економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму та інших пільг.

Аналіз з останніх досліджень з теми. У сучасній вітчизняній економічній літературі, на жаль, недостатньо монографічних досліджень з питань оподаткування фізичних осіб та їх вплив на формування прогнозних показників податкового потенціалу. Варто зазначити серйозні дослідження з питань оподаткування, зокрема, "Податкова система України" (колективу авторів В.М. Федосов, В.Л. Андрущенко, В.М. Суторміна), "Держава, податки, бізнес" (того ж колективу). Серед авторів, які займаються дослідженням проблем оподаткування фізичних осіб, – В.Л. Андрущенко, О.Д. Василик, П.К. Германчук, С.К. Мороз, Ц.Г. Огонь, В.М. Суторміна, О.В. Чуприна, В.М. Федосов. Незважаючи на зміну загальної динаміки ПДФО, а саме збільшення абсолютного розміру і зменшення питомої ваги у структурі надходжень до бюджету, цей податок продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела наповнення дохідної частини місцевого бюджету.

Згідно з даними Державної податкової адміністрації України, питома вага податку з доходів фізичних осіб у доходах зведеного бюджету у 2008-2010 рр. становила: 15.3, 16.3 і 16.1 %. Податок з доходів фізичних осіб – загальнодержавний податок, а тому порядок його сплати, пільги, розміри ставок встановлюються ПКУ. Він є прямим податком, тобто самостійно сплачується громадянином безпосередньо з отриманого доходу. Відповідно до ПКУ, ПДФО є основним бюджетоутворювальним податком.

На цей час окремі положення податкового законодавства все ще не врегульовані, залишаються недостатньо опрацьованими на практиці. Звідси потребує підвищення ефективності податковий контроль, подальшого удосконалення – система планування та прогнозування податкових надходжень. Тому цей податок є одним з найважливіших об'єктів в процесі формування податкового потенціалу.

Виклад основного матеріалу. В Україні, де реформаційні процеси у багатьох сферах економіки не здійснювались роками, виникла нагальна пот-

реба у проведенні реформ у таких областях економіки, як комунальне господарство, енергетика, бюджетна сфера, пенсійне забезпечення тощо. У зазначених сферах і галузях соціально-економічного життя мають бути реалізовані важливі програми. Особливо актуальним і важливим завданням з погляду успішної реалізації в економіці України є податкова реформа [5, с.102] На основі реформованого податкового законодавства, а саме – відповідно до норм Податкового кодексу України, були сформовані прогнозні показники бюджету на 2011 р.

Прогноз доходів зведеного бюджету на 2011 р. обраховано в сумі 360,0 млрд грн, що становить 28,7 % ВВП (1 253,0 млрд грн) та на 0,9 відсоткового пункту менше від затвердженого показника на 2010 рік (план доходів зведеного бюджету зі змінами на 2010 р. становить 29,6 % у ВВП). Прогнозна сума доходів загального фонду зведеного бюджету на 2011 р. становить 305,2 млрд грн, тобто 24,4 % ВВП. Прогнозні показники доходів зведеного бюджету на 2011 р., порівняно із затвердженими показниками 2010 р., збільшуються на 39,9 млрд грн або на 12,5 %, зокрема у загальному фонді – на 35,1 млрд грн або на 13,0 %, та у спеціальному фонді – на 4,8 млрд грн, або на 9,6 відсотка (табл.).

Табл. Динаміка надходжень до Зведеного бюджету України у 2006-2011 рр., млрд грн

Надходження \ Роки	2006, факт	2007, факт	2008, факт	2009, факт	2010, план зі змінами	2011, прогноз	Відхилення прогнозу 2011, р. від плану 2010 р.	
							+/-	%
Зведений бюджет, разом, в т. числі:	171,8	219,9	297,9	273,0	320,1	360,0	39,9	112,5
загальний фонд	130,8	167,2	238,5	208,6	270,1	305,2	35,1	113,0
спеціальний фонд	41,0	52,7	59,4	64,4	50,0	54,8	4,8	109,6

Прогноз надходжень податку на доходи фізичних осіб на 2011 р. розрахований за методикою у розрізі видів економічної діяльності з урахуванням очікуваних надходжень у 2010 р., податкової соціальної пільги та податкового кредиту, з урахуванням норм Закону України "Бюджетний кодекс України" від 08.07.2010 №2456-IV та Податкового кодексу України, і становить 58 830,0 млн грн, зокрема: до місцевих бюджетів – 52 063,8 млн грн.; до державного бюджету – 6 766,2 млн грн (50 % надходжень по м. Києву).

Динаміку надходжень податку на доходи фізичних осіб порівняно з минулими роками можна розглянути за допомогою діаграми (рис.).

Прогнозний розрахунок суми податку на доходи фізичних осіб на 2011 р. здійснено із урахуванням очікуваних надходжень у 2010 р. та поступового виходу економіки із кризового стану. Ріст прогнозної суми податку становить 116,4 % (з 50,5 млрд грн у 2010 р. до 58,8 млрд грн у 2011 р.). Фактори, що безпосередньо впливають на забезпечення зростання життєвого рівня населення та надходження податку на доходи фізичних осіб: підвищення мінімальної заробітної плати; підвищення прожиткового мінімуму на одну працездатну особу.

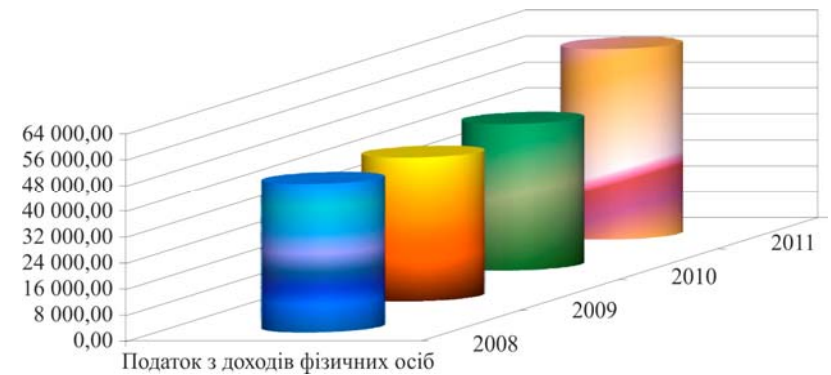

Рис. Діаграма надходжень податку на доходи фізичних осіб

Під час прогнозування податку на доходи фізичних осіб враховано:

- зростання фонду оплати праці на 15,3 % (з 338,9 млрд грн у 2010 р. до 390,8 млрд грн у 2011 р.);
- прогноз податкової соціальної пільги на 2011 рік визначено у сумі 5 105,9 млн грн, або на 710,3 млн грн більше, ніж заплановано у 2010 році, і розраховано виходячи з мінімальної заробітної плати обсягом 941 грн на місяць (на початок 2011 р.) та граничного розміру доходу в сумі 1 320 грн (на початок 2011 року), який дає право на отримання податкової соціальної пільги;
- збільшення податкової знижки на 85,8 млн грн.

Прогнозна сума податкової знижки на 2011 р. визначена на основі аналізу фактичних сум документально підтверджених витрат платниками податку за 2009 р., очікуваної суми податкової знижки у 2010 р. та прогнозу на 2011 р. (за даними ДПАУ, обласних фінансових управлінь) і становить 1 294,5 млн грн. Податок на доходи фізичних осіб, що підлягає поверненню платнику у зв'язку з нарахуванням податкової знижки, на 2011 р. розрахований сумою 188,9 млн грн (частина суми процентів (комісій, винагороди) за іпотечним житловим кредитом; сума коштів, сплачених на користь закладів освіти середньої професійної або вищої форми навчання):

- прогнозний розрахунок податку на доходи фізичних осіб на 2011 р. від зайняття підприємницькою діяльністю у сумі 447,3 млн грн визначено з урахуванням динаміки надходжень у попередніх роках та у поточному році;
- податок на доходи фізичних осіб, що утримується з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу на 2011 р., визначено сумою 2 184,4 млн грн;
- другий рік поспіль зарплата шахтарів оподатковується за ставкою 10 відсотків.

Також, під час прогнозування податку на 2011 р. враховано норми Податкового кодексу (розділ IV "Податок на доходи фізичних осіб"), які матимуть позитивний вплив на доходи, а саме: зменшення податкового навантаження; покращення умов оподаткування; скорочення "тіньових" доходів. При цьому податкове планування повинне ґрунтуватися на результатах аналізу виконання податкових зобов'язань, а також моніторингу та прогнозу макроекономічної ситуації в регіонах.

Складовими механізми прогнозування оподаткування доходів фізичних осіб є механізми оподаткування кожного виду доходів, справляння податків з яких передбачено законодавством. Стратегічними завданнями механізму оподаткування доходів фізичних осіб в ринкових умовах є реалізація фіскального і регулятивного потенціалу особистого прибуткового оподаткування з метою прогресивного росту податкового потенціалу.

Висновок. На цей час окремі положення податкового законодавства все ще не врегульовані, залишаються недостатньо опрацьованими на практиці. Звідси потребує підвищення ефективності податковий контроль, подальшого удосконалення – система планування, прогнозування податкових надходжень. Задля наповнення пустої державної скарбниці в нашій країні було апробовано і прогресивну, і пропорційну системи оподаткування особистих прибутків.

До основних критеріїв оподаткування, на які повинна бути зорієнтована методика прогнозування в сфері оподаткування доходів фізичних осіб, на наш погляд, потрібно віднести фіскальну достатність і соціальну справедливість, стабільність і гнучкість, які максимально враховують інтереси платників податків і держави. Питання доцільності включення в об'єкт оподаткування тих чи інших доходів є вирішальним і важливим, адже податкові надходження в перспективі повинні збільшитися саме за рахунок розширення бази оподаткування.

За умови обґрунтованого вибору податкового інструментарію під час оподаткування особистих доходів відбуватиметься збільшення податкових надходжень і задоволення фіскальних потреб держави, що стане основою проведення активної соціальної політики [6, с. 58].

Прогнозні розрахунки запровадження заходів, спрямованих на удосконалення впливу бюджетно-податкових важелів, на формування податкового потенціалу свідчать про спад у формуванні фінансового потенціалу, який намітився з 2008 р. і триватиме до 2010 р. Як рік відносної стабілізації можна охарактеризувати 2010 р., оскільки процес зменшення податкового потенціалу буде призупинено, а головне – менш за все постраждає реальний сектор економіки, в якому формується переважна частина такого потенціалу. У 2012 році відбудеться зростання податкового потенціалу завдяки активізації ділової активності, хоча його максимальна величина також не буде сформована протягом цього періоду. Наявність часового лагу між зміною впливу бюджетно-податкових важелів та отриманням результату зумовлена специфікою ефектів, які чинять податки.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р., № 2755-VI.
2. Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб" від 22.05.2003 р., № 889-IV (зі змінами та доповненнями).
3. Василик О.Д. Податкова система України : навч. посібн. / О.Д. Василик. – К. : Вид-во НІОС. – 2007. – 448 с.
4. Кривіцький В.Б. Адміністрування ПДФО / В.Б. Кривіцький, А.О. Нікітішин // Фінанси України : журнал. – 2009. – № 4. – С. 3- 14.
5. Лютий І.О. Податкова система : навч. посібн. [для студ. ВНЗ] / І.О. Лютий, Л.М. Демиденко, М.В. Романюк / за ред. І.О. Лютого. – К. : Центр навч. літ-ри, 2009. – 456 с.

6. Сторожук О. Регулювання підприємницької діяльності через податковий механізм / О. Сторожук // Вісник податкової служби України : інформац.-аналіт. журнал. – 2006. – № 14. – С. 58-61.

Марунчак О.В. Суть теоретико-методологических принципов прогнозирования налогового потенциала

Выяснена суть и роль теоретико-методологических принципов расчетов с бюджетом из налога из доходов физических лиц при расчетном прогнозировании налогового потенциала, а также необходимость особенного значения оценки и прогнозирование возможностей страны и ее регионов, в частности – по формированию доходной части бюджетов всех уровней при совершенствовании расчетов налога из доходов физических лиц на основании реформирования налоговой системы путем принятия Налогового кодекса Украины.

Ключевые слова: налоговый потенциал, прогнозирование, налогообложение доходов, налоги.

Marunchak O.V. Essence of theoretical and methodological principles of prognostication of tax potential

Essence and role of theoretic-methodological principles of calculations with a budget from a tax from the profits of physical persons at calculation prognostication of tax potential, and also necessity of the special value of estimation and prognostication of possibilities of country and her regions in particular on forming of profitable part of budgets of all levels at perfection of calculations of tax from the profits of physical persons on the basis of reformation of the tax system by the acceptance of internal revenue code of Ukraine.

Keywords: tax potential, prognostication, taxation of profits, taxes.